

Pierre Bourdieu: Les relations entre les sexes dans la société paysanne. Les Temps modernes, 195, août 1962, p. 307-331
Oversat af Annette Holm, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, januar 2004

RELATIONERNE MELLEM KØNNENE I BONDESAMFUNDETⁱ

Vi præsenterer her en lang artikel med titlen Célibat et condition paysanneⁱⁱ, som om kort tid vil blive publiceret i tidsskriftet Études rurales (École Pratique des Hautes Études), i uddrag, der specielt handler om relationerne mellem kønnene i bondesamfundet. Dette studie er resultatet af videnskabelige undersøgelser foretaget i 1959 og 1960 i en landsby, som vi vil kalde Lesquire, og som ligger i Béarn i hjertet af vinbjergenes land mellem de to Gavesⁱⁱⁱ.

Enhver bondefamilie står overfor to modstridende hovedmål: at slægtsarven bevares i sin helhed, og at børnenes lige rettigheder respekteres. Den relative betydning, som hver af disse to målsætninger tillægges, varierer fra samfund til samfund ligesom de metoder, der anvendes til at opnå dem. Det béarnaiske system placerer sig midt mellem disse to modpoler: kun én, som regel den ældste, arver, og der deles lige mellem alle børnene. Dog er den kompensation, de små brødre får, ikke andet end en tvungen afståelse påbudt i lighedens navn; arvefølgeskikken prioriterer på det bestemteste slægtsarvens bevarelse højest, et privilegium, der tilfalder den ældste, dog uden at de små brødres rettigheder ofres helt, sådan som det tidligere var tilfældet i England. Med de små brødres ungarletilværelse og given afkald på arv ville systemets logik være selvopfyldende og nå det optimale, det systemet tilstræber, men aldrig opnår, fordi det ville kræve et totalt og umuligt offer fra en hel gruppes side.

Når det samme fænomen, der tidligere forekom naturligt, i dag opfattes som unormalt, skyldes det, at en bestemt gruppes ungarletilværelse tidligere var i overensstemmelse med normen, eftersom den bidrog til opretholdelse af den sociale orden, mens den i dag udgør en trussel mod selve denne ordens fundament. De små brødres ungarleliv var blot et udtryk for, at systemets logik udfoldede sig i sin yderste konsekvens, og det kunne således opfattes som et naturligt offer, individet bragte i kollektivets interesse; i dag, derimod, er ungarlelivet som at blive ramt af en absurd og nytteløs skæbne. I det første tilfælde underordning under reglen, det vil sige normal normafvigelse; i det andet tilfælde opløsning af systemets regler, det vil sige normløshed^{iv}.

En krisituation giver os en enestående lejlighed til at begribe en social gruppes grundlæggende træk. Krisen bringer tendentielt konstante og bevægelige faktorer frem i lyset, især når dens brændpunkt er konflikten mellem på den ene side holdninger tilpasset en svunden tid og på den anden side usædvanlige livsvilkår. Ungarlelivet blandt mænd i landdistrikterne er i denne henseende et ønskestudieobjekt; at leve som ungarl opleves jo netop af de ugifte selv og af deres omgivelser som den yderste konsekvens af en krise i samfundet, og samtidig er det for forskeren i sig selv det nødvendige objektive tegn, der gør det muligt for ham at forstå og vurdere krisen.

Det er bemærkelsesværdigt og kræver en forklaring, at de interviewede kilder^v alle med så stor styrke insisterer på fænomenets exceptionelle karakter såvel som på dets store udbredelse. ”Her ser jeg førstefødte, mænd på 45 år, og ingen af dem er gift”, siger én (J.-P.A., 85 år). ”Jeg har været i Højpyrenæerne, og dér er det det samme. Hele egne lever ugift”. Og en anden: ”Vi har en hel masse

fyre på 25 til 35 år, som er ”uafsættelige”. Deres anstrengelser vil være forgæves, - og de gør sig heller ikke ret mange, de stakler! -, de vil aldrig blive gift” (P.C., 35 år).

Problemstillingen bliver som man ser spontant fremlagt i sociologiske termer, da det står klart for enhver, at ungarleproblemet ikke skyldes individuelle årsager eller grunde, men at der er tale om generelle årsager, som formår at trænge sig på med lige stor nødvendighed for de smukke og de grimme, de smarte og de dumme, de fremskridtsvenlige og de konventionelle, de rige og de fattige, de ældste brødre og de små brødre, osv. Og dog kan vi ud fra statistiske undersøgelser konstatere, at den nuværende situation, hvor alvorlig den end måtte være, ikke er uden fortilfælde.

Faldet i ægteskabsprocenten er til stadighed relativt lille. Hvordan skal man under disse omstændigheder forklare, at mænd i dag oplever ungarlelivværelsen som noget ualmindeligt alvorligt og helt usædvanligt?

Når mænds ungarleliv i dag, modsat af hvad der tidligere var tilfældet, træder frem i bevidstheden, så skyldes det, at ægteskabssystemets transformation ikke er statistisk, men strukturel. Der er ikke flere ungarle i dag, end der var i gamle dage, men de, der er, er ikke de samme som dengang¹.

Mens ungarlelivet i samfundet førhen hang tæt sammen med éns plads i familien og placeringen i det sociale hierarki, i sig selv en afspejling af grundejendommens fordeling, så er et liv som ungarl i dag tilsyneladende først og fremmest et spørgsmål om fordeling i det geografiske rum. Modsætningsforholdet mellem på den ene side de ældste og på den anden side små brødre, arbejdsmænd og tjenestefolk træder i baggrunden - uden dog at være ophævet - til fordel for modsætningen mellem købstadens ”bymenneske” og landsbyernes^{vi} bonde [...].

Chancen for at blive gift er 7 gange større for en ung mand af den yngre generation (31 til 40 år) boende i købstaden end for en ung mand af samme generation født i landsbyen; misforholdet mellem pigerne fra henholdsvis købstaden og landsbyen er derimod ikke er nær så stort som for drengenes vedkommende, idet chancen for at en pige i købstaden forbliver ugift kun er 2 gange så lille som for en pige i landsbyen.

Disse unormale fænomeners fremvækst er tegn på, at det ægteskabelige udvekslingssystem som helhed har undergået en total forandring, hvis hovedårsager må begribes, før den nuværende situation kan analyseres. Det er først og fremmest gennem medgiften, hovedhjørnestenen i det gamle system, at systemet er blevet ramt. Det er faktisk den med krigen følgende inflation, der gør, at ligestillingen i værdi mellem medgiften som del af slægtsarven og medgiften som donation til den, der gifter sig, ikke længere kan opretholdes. Heraf følger, at de ægteskabelige udvekslinger bliver løst fra afhængighedsforholdet til økonomien, eller sagt mere præcist, dette afhængighedsforhold ændrer form; i stedet for den af slægtsjorden bestemte placering i det sociale hierarki er det i langt højere grad den sociale status og mere præcist den dertil hørende livsstil, der fremstår som relateret til ægteskab.

Oveni at systemet rystes i sin økonomiske grundvold kommer en sand rystelse af værdinormerne. I første række er det den ældre generations autoritet, dybest set forankret i magten til at gøre arveløs, der svækkes, dels af økonomiske årsager, dels af kulturelle, så som indflydelsen fra skoleuddannelse og nye ideer². Forældre, der i forsøget på at sætte deres autoritet igennem har truet børnene med at gøre dem arveløse, har blot udvirket, at familien er blevet spredt, og de unge er rejst til byen. Dette gælder især pigerne, tidligere stavnsbundne til huset og tvunget til at acceptere forældrenes beslutninger. ”Hvor mange piger ser vi i dag bundne til jorden? Ingen. Med uddannelse følger, at de alle får arbejde. De foretrækker at gifte sig med en, der har lønnet arbejde, ligegyldigt hvad. Han har en ”indkomst” hver dag. Ellers er det bare dagligt slid uden garanti for noget. Tidligere? Hvor skulle de tage hen? Nu

¹ Vi udelader her en passage, som beskriver logikken i de ægteskabelige udvekslinger i samfundet tidligere og den dermed sammenhørende ungarlestatus, der for det meste tilfaldt de små brødre i fattige familier. (*Denne passage, det lange kapitel med overskriften 'Det ægteskabelige udvekslingssystem i samfundet i gamle dage', er oversat i sin helhed i Ungarleliv – et WP / AH*).

² I visse familier bevares forældrenes øverste myndighed intakt. For nylig blev endnu en datter, den ældste i familien Bo..., gift med en ung mand fra bjergene; den unge mand kom og boede i L. Moderen fik forpurret ægteskabet mellem sin 16-årige datter, lillesøsteren, og den ældste datters mands storebror. Hun sagde: ”De skal bortgiftes, mens de er unge, ellers vil de selv bestemme” (J.-P.A.) – denne type ægteskab kaldes *barate* (*ha ue barate*).

kan de rejse væk. De har lært at skrive...” (J.-P.A.). ”Pigerne går ligeså meget ud som drengene; de er endda tit de kvikkeste... Det er skoleuddannelsen. Tidligere var der piger i byen, naturligvis. Men nu har de jobs; de har taget C.A.P.^{vii} og alt det. Førhen var der mange piger, der fandt sig en plads for at tjene lidt ekstra til medgiften, men de vendte altid hjem bagefter. Nu, hvorfor komme tilbage? Der findes ingen syersker længere. Skoleuddannelsen gør, at de tager af sted, når det passer dem” (P.-L.M.).

Svækkelsen af den faderlige autoritet og de unges åbenhed overfor nye værdier har frataget familien rollen som aktiv mellemmand ved ægteskabsindgåelser. Sideløbende hermed er mellemkomst fra ”giftesmeden” (*lou trachur*)^{viii} blevet langt sjældnere³. Det er følgelig blevet overladt til det individuelle initiativ at finde en ægtemage. I det gamle system kunne man godt springe at ”kurtisere” over, man behøvede ikke vide noget som helst om kunsten at gøre kur. I dag er alting anderledes. Adskillelsen mellem kønnene er blevet større og større i takt med, at de sociale bånd især i landsbyerne er blevet løsere, og der er blevet længere og længere mellem lejligheder, hvor man mødes. Mere end nogensinde ville ”mellemmand” kunne spille en uundværlig rolle; men ”de unge er mere ”stolte” (hovmodige) end førhen; de ville føle sig helt til grin, hvis de blev giftet bort”. (J.-P.A.). Det generelle billede er, at de unge ikke længere forstår den gamle kulturs modeller. Et system domineret af kollektive regler har givet plads for et system, hvor individuel konkurrencelogik bestemmer. Den, der i helt særlig grad bliver afvæbnet i denne sammenhæng, er bonden i de små landsbyer.

Da relationer mellem kønnene sjældent forekommer, og da opdragelsen samtidig i alt væsentligt søger at adskille den maskuline og den feminine verden og gøre dem til modsætninger, så lider kønnenes indbyrdes forhold af mangel på naturlighed og frihed. ”Bonden forfører pigerne ved at love dem ægteskab eller lade som om; kammeratskab er ikke eksisterende. Der er ingen varige relationer mellem drenge og piger. Ægteskab spiller rollen som lokkemad. Det virkede måske førhen, men ikke i dag. Ægteskab med en bonde har mistet sin værdi. De har derfor ikke længere noget argument at forføre med.” (P.C., 32 år, bor i købstaden). Bare det at henvende sig til en pige og tale med hende er en sag for sig. Når (og måske fordi) man har kendt hinanden siden barnsben, så har enhver tilnærmelse store konsekvenser, den er et pludseligt brud med et forhold i gensidig uvidenhed og forsøg på at undgå hinanden⁴. Drengens forlegenhed og kejtede facon modsvares af pigens fjogede smil og beklemt attitude. Man disponerer ikke over det repertoire af forskellige gestus og verbale udtryk, som ville kunne lette samtalen: trykke i hånden, smile, være morsom, alt er problematisk. Og så er der den offentlige mening, der observerer og dømmer, tillægger det mest banale møde en betydning af uigenkaldelig forpligtelse. Når man siger om to unge mennesker, at ”de taler sammen”, betyder det, at de skal giftes med hinanden... Der eksisterer ikke, der kan ikke eksistere, neutrale relationer.

Hertil kommer, at alt tidligere tendentielt favoriserede den gode bonde, gårdejerens værdi var ligefrem proportionel med ejendommens værdi og vice versa. De normer, der bestemte partnervalget, var stort set i hvert fald gyldige for hele fællesskabet: den perfekte mand var den, der i sin person kunne forene den gode bondes kvaliteter med følgesvendens og opretholde en afbalanceret ligevægt mellem *lou moussu* og *lou hucou*^{ix}; kort sagt mellem den primitive og byboen. I dag er samfundet præget af indbyrdes divergerende værdisystemer: ved siden af de rent landlige dukker andre værdier op, lånt i byens verden og dyrket af især kvinderne; i denne logik er det ”den fine mand” og den urbane omgangsforms ideal, der har privilegeret status, helt forskelligt fra det gamle ideal, der først og

³ En kendsgerning der taler for sig selv er, at de unge generationer ikke længere kender de gamle skikke, ikke engang ordet *trachur*. Der er stadig folk, der forsøger at blande sig i at få ægteskaber bragt i stand, men de betragtes med en vis ironisk distance.

⁴ Dette fænomen får flere forklaringer med på vejen: ”De har ingen selvtillid. De vover ikke at gå i lag med en pige, som de har set på i 15 år: ” Hun er ikke noget for mig.” De går i skole. De arbejder uden gejst. De får folkeskolens afgangsbetegnelse* eller tilsvarende. Hvis forældrene ikke presser på, er reglen (noget, der har ændret sig indenfor de sidste par år), at de vender tilbage til gården og lige så stille forsumper. De fører et stille og roligt liv, med lidt lommepege om søndagen. De tager af sted og aftjener deres værnepligt, falder lidt mere sammen, dukker sig endnu mere. De vender hjem, årene går, de gifter sig ikke” (A.B.). * C.E.P. - Certificat d’études primaires élémentaires. Bevis for at have bestået folkeskolens afgangseksamen, oprettet i 1854 /AH (Kilde: Petit Larousse).

fremmest havde med mændenes indbyrdes forhold at gøre; bedømt ud fra disse kriterier bliver bonden *le hucou*.

Men den afgørende faktor er givetvis, at dette samfund, som førhen var så relativt lukket omkring sig selv, med stor overbevisning har åbnet sig mod omverdenen. Heraf følger som det første, at de ældste, der er stavnsbundne til slægtsgården og ikke kan forlade den uden at bringe skam over sig selv, ofte har vanskeligere ved at blive gift, især når der er tale om små jordejere, end deres yngre brødre, der har forladt jorden og er rejst til byen eller til nabokøbstæderne. Udvandringen er dog i særlig grad kvindernes sag, de er, som vi har set, langt bedre rustede end tidligere til at klare bylivet, og deres bestræbelser går mere og mere i retning af at komme væk fra slavelivet på landet. ”De unge piger vil ikke være bondekoner mere. Det gør, at det er svært for mange af de unge at finde en kone, det gælder sønner af småbønder, fæstere, ja selv store gårdejere, især når gården ligger langt ude på landet, langt fra skole og kirke, fra forretninger, fra en forbi passerende vej, når egnen er barsk, jorden mager og hård at arbejde i. Det begyndte i 1919. Da bondesønner uden den indgroede kærlighed til jorden begyndte at rejse væk og gå ind i byerhvervene, gav det de unge piger en lejlighed til at finde partnerskaber, som sikrede dem et liv i lediggang, en mere magelig tilværelse, et hus, hvor de kunne være ”kvindelige husherrer” (*daunes*)^x fra den første dag. Tidligere, før inflationen, gav forældrene de unge giftefærdige piger (*maridaderas*) en god medgift med på vejen for at ”få dem godt anbragt” hos bønder. Med den nuværende møntfod ved de, at medgiften, som de har ofret så meget for, ikke længere er noget som helst værd. De foretrækker at sende deres datter af sted med lidt brudeudstyr og fem ører i pungen; så ved de, at hun ikke senere kommer tilbage og beklager sig over altid at skulle slide og slæbe som en slave og alligevel blive behandlet som en fremmed.” (P.L.M.).

Da pigerne er mindre bundne til jorden end drengene (i hvert fald de ældste), da de er udstyrede med det mindstemål af uddannelse, der er nødvendigt for at tilpasse sig byens verden, og da de er delvist befriede fra familiens tvangspåbud på grund af de udhulede traditioner, så kan de lettere end drengene få sig et liv i byerne eller i købstæderne.

*

* *

Det ægteskabelige udvekslingssystem har således under påvirkning af forskellige faktorer ændret sig fuldstændigt. Princippet, der fundamentalt set er bestemmende for logikken i udvekslingerne, har imidlertid overlevet, nemlig modsætningen mellem at gifte sig over sin stand og under sin stand. Det skyldes, at dette princip er tæt forbundet med det kulturelle systems fundamentale værdier. Sagen er, at selvom mænd og kvinder er absolut ligestillede med hensyn til arv, - førstefødselsretten kan ligeså vel begunstige en pige som en dreng, - så er hele det kulturelle system gennemsyret af en rangfordeling, der altid giver forrang til mændene og de maskuline værdier⁵.

I det gamle samfund hang det ægteskabelige udvekslingssystem tæt sammen med det sociale hierarki, igen en afspejling af jordejendommens fordeling; ydermere havde logikken i udvekslingerne en social funktion ved at opretholde dette hierarki og derigennem også sikre det dyrebareste gode, slægtsarven. Som følge heraf var imperativer af økonomisk art på samme tid sociale imperativer, æresbegreber. At gifte sig under sin stand, det var ikke kun at bringe forfædrenes arvegods i fare, det var i ligeså høj og måske endnu højere grad at bringe skam over familien og sætte ens gode navn og rygte over styr^{xi} og derved bringe hele den sociale orden i fare. Mekanismen i ægteskabsudvekslingerne var resultatet af en harmonisk overensstemmelse mellem et princip tilhørende de ægteskabelige udvekslingers specifikke logik (og uafhængigt af økonomien) og principper med udspring i økonomiens logik, dvs. de forskellige normer påkrævet ud fra hensynet til slægtsarvens bevarelse såsom førstefødselsretten eller reglen om ligeværdighed i formuer. Det er hævet over enhver tvivl, at de økonomiske uligheder stadig gør deres indflydelse gældende i dag. Men mens dette princip tidligere som en integreret del af et sammenhængende hele kun forhindrede visse ægteskaber for til gengæld at favorisere andre, så fungerer det hele i dag, som om den økonomiske nødvendighed kun

⁵ Et andet tegn herpå er eksistensen af en betydelig aldersforskel (5 år i gennemsnit) i ægtemandens favør.

virker i negativ retning, kun stiller hindringer i vejen og aldrig favoriserer. Eftersom princippet fortsat er aktivt, selvom systemet, hvori det havde en vigtig funktion, er gået i opløsning, så virker det blot forstærkende på lovløsheden^{xii}. ”I dag er der et stigende behov for at finde koner. Der kan slet ikke som tidligere være tale om at afvise et ægteskabstilbud pga. en historie om medgift.” (J.-P. A.) Og alligevel, selvom nødvendigheden presser på for at få de gamle principper overskredet, så udøver disse stadig en aktiv indflydelse blot i tomgang, ligesom bagvendt. Som f.eks. når mødrene først og fremmest bekymrer sig om at ”få datteren gift”, når det relevante ville være at tænke på sønnen. Som når de gamle normer (blevet til ”fordomme”) nedlægger endnu kraftigere forbud mod et ægteskab mellem en ældste af fin familie^{xiii} og en ung pige af lav herkomst⁶.

Den overdrevne opmærksomhed, der vies medgiftsbeløbets størrelse, frygten for udgifterne forbundet med bryllupsfestlighederne, med istandsættelsen af huset, hvilket er tradition ved et bryllup, med anskaffelse af brudeudstyret, der skal vises frem for gæsterne, de unge pigers modvilje mod at underlægge sig den umådelige magt forældrene stadig har som dem, der bestemmer over budgettet og driften, - der er så mange forhindringer eller vanskeligheder, der gør, at ægteskabsplaner ofte ikke bliver til noget. Tiden går; i mellemtiden har den unge pige ”fundet” politibetjenten eller postbudet. Med dem er alting enkelt: der er ikke tale om medgift, om brudeudstyr, om ceremonier eller dyre fester, og i særdeleshed ikke om sameksistens med svigermoderen.

Selvom modsætningen mellem de ældste og de små brødre fortsat har afgørende indflydelse på den ægteskabelige udvekslingsmekanisme, så er dens funktionelle betydning i dag en helt anden. Studiet af 100 ægteskaber opført i civilstandsregisteret mellem 1949 og 1960 viser det tydeligt: der kan reelt optælles 43 ægteskaber mellem en mandlig arving^{xiv} og en lillesøster, 13 mellem en lillebror og en kvindelig arving, 40 mellem små brødre og små søstre og kun 4 mellem to hovedarvinger. Ægteskaber mellem små brødre og små søstre, som tidligere var undtagelsen, er altså nu blevet næsten lige så hyppige som ægteskaber mellem mandlige arvinger og små søstre. Dette er for det første forståeligt i betragtning af, at små brødre der gifter sig med små søstre næsten alle har et job udenfor landbrugssektoren, for det andet udfra, at modsætningen mellem den ældste og lillebroderen for folk i købstaden har en klar sekundær funktion i ægteskabsudvekslingerne, det vil sige at udbredelsesgraden af de forskellige ægteskabstyper her er tilfældig. De små brødre - langt mindre afhængige af ”huset” end tidligere, da de har sikret sig andre indkomstkilder og kan slå sig ned andet steds, og langt mindre fokuserede på medgiftens størrelse - tøver i dag ikke med at gifte sig med små søstre, der er ubemidlede.

At ægteskaber mellem kvindelige arvinger og små brødre forekommer relativt sjældent, skyldes i overvejende grad, at en stor del kvindelige arvinger, som gifter sig i selve landsbyen L. eller udenfor, alene i kraft af at de forlader gården giver afkald på deres førstefødselsret, som så for det meste overgår til lillebroderen. Det gælder først og fremmest piger, som er de ældste i børnerige familier og som ikke kan vente med at gifte sig til lillebroderen bliver myndig og derfor foretrækker at rejse til byen. Det gælder ligeledes også meget ofte piger, der er ”småkårsarvinger”, at de viger pladsen for en lillebror. Så tendensen er, at kvindelige arvinger, som altid har været et mindretal i forhold til de mandlige, nu virkelig bliver en sjældenhed.

Mens de fleste af de gamle forhindringer er faldet bort for indbyggerne i købstaden og for lønarbejderne i sektoren udenfor landbruget i al almindelighed, så trænger de sig på med uformindsket styrke for bønderne i de små landsbyer, hvilket da også fremgår af, at to arvinger så ekstremt sjældent finder sammen (4%). Reglen bliver fortsat ved med at være, at mandlige arvinger gifter sig med små søstre, og sjældnere at kvindelige arvinger gifter sig med små brødre. Men eksistensen af en forhøjet

⁶ En hel kategori af ungarle (især blandt mænd i 40-50 års alderen) synes at være ”produktet” af denne kløft mellem de gamle normer og den nye situation. ”En del unge mennesker af fin familie, som ikke ville bringe sig selv i vanære, og som ikke havde set tiderne skifte, er forblevet som de var, ungarle. Det gælder f.eks. Lo., en af disse bønder i L., som havde vind i sejlene efter krigen. Han var søn af god bondeslægt, med ikke så lidt penge på lommen, altid velklædt, og han gik til bal igennem temmelig lang tid. Han tilhører gruppen af bondesønner af god familie, velbeslåede, med en vis succes af alle disse grunde, og det var før de ”ikke-kunne-få-succes”, fordi de var bønder. Det er helt sikkert, at mangan en pige, som han har ”spidset munden” til, kunne have gjort hans lykke på det tidspunkt. Alligevel synes han ikke at have fortrudt at have forpasset det rette øjeblik. I dag trøster han sig hver uge omkring ”le pintou” (halvliters rødvin) med venner, der har lidt samme uheldige skæbne som han selv...” (P.C.).

procentandel af ugifte mænd selv blandt arvinger er igen en påmindelse om, at det gamle system stadig lever og tvinger til overholdelse af principper, der ligger til grund for det, uden dog effektivt at kunne sikre netop det, disse principper skulle være garant for. Systemets logik tenderede jo mod på den ene side at sikre, at slægtsarven ikke blev afstået, opstykket eller forladt, og på den anden side, at slægtslinien blev videreført; med dette formål bortgiftede man altid den mandlige eller kvindelige arving, der så, når de ikke fik børn, overgav rettighederne til de mindre søskende. Hvis den første af disse to funktioner bliver opfyldt - måske mere effektivt end nogensinde, da de små brøders og kvindernes afrejse fjerner truslen om deling og overlader jorden til den ældste eller dennes stedfortræder -, så annoncerer den ældstes ungarlestatus derimod slægtsliniens endeligt^{xv}. For bønderne i de små landsbyer er kun de negativt determinerende elementer i det gamle system tilbage.

Så selvom antallet af ungarle procentvist er steget mærkbart i løbet af de sidste år, så kan ændringen i de ægteskabelige udvekslinger ikke blot tilskrives en kvantitativ modifikation af de forskellige ægteskabstypers udbredelse. En statistisk analyse af ændringer registrerbare på adfærdsniveau ville ikke få fat i sagens kerne. Det man kan observere er jo rent faktisk ikke opløsningen af et system af adfærdsmodeller, som simple statistiske regler ville kunne træde i stedet for, men en virkelig restrukturering. Et nyt system funderet i modsætningen mellem købstadsboeren og bonden i landsbyerne tenderer mod at afløse det gamle system funderet i for det første modsætningen mellem den ældste bror og lillebroderen; for det andet mellem den store og den lille jordejer (eller ikke-jordejeren); isoleret set synes det ægteskabelige udvekslingssystem blandt landsbyernes bønder at være bærer af sin egen negation, måske fordi det bliver ved med at fungere som et system med egne regler hjemmehørende i en anden tid, alt imens det samtidig er fanget i et andet system struktureret efter helt andre principper. Mon ikke det netop er fordi dette system insisterer på at opretholde sig selv som system, at det er så selvdestruktivt ?

7

En ung mand fra landsbyen har altså næsten ingen chance for at blive gift med en pige fra købstaden, da pigen vil opfatte et sådant ægteskab som utænkeligt, om hun så skulle ende som gammeljomfru. Men den vedholdende strøm af ægteskabsudvekslinger^{xvi} i én bestemt retning kan dog ikke skjule det kraftige fald i mængden af udvekslinger som helhed mellem købstaden og de små landsbyer; i årene før år 1900 udgjorde ægteskaber mellem købstaden og landsbyerne 13,77% af det samlede antal mod 2,97% i de senere år. Parallelt hermed er man vidne til på den ene side en intensivering af udvekslinger internt i hver af de to hovedgrupper af ægteskabsforbindelser, og på den anden side en vækst i udvekslinger med omverdenen.

Denne vækst i andelen af eksterne ægteskaber manifesterer sig i forskellige grader i hver af de to kategorier, men har forskellig betydning for hver af dem; eksistensen af en dobbelt referenceramme, af to modsatrettede værdisystemer, bymæssigt og landligt, gør at de samme handlemåder eller adfærdsmønstre kan antage fuldstændig forskellige betydninger. Tag for eksempel den større udbredelsesradius, kvindernes ægteskabszone har såvel i købstaden som i landsbyerne, den kommer sig af, at det er relativt let for en kvinde at blive accepteret af en bybo og at tilpasse sig bylivet, mens man vanskeligt kan forestille sig en landsbybonde opnå, at en pige fra byen accepterer og påtager sig livet på en gård, forudsat overhovedet, at han kan få sin ydre fremtoning gjort tilstrækkelig byagtig til at forføre hende.

Det følger heraf, at ægteskabszonens størrelse kan tilskrives stik modsatte årsager alt efter om der er tale om kvinder eller mænd, og i en anden forstand om der er tale om mænd fra købstaden eller mænd fra landsbyerne. Det kan være man gifter sig længere væk fordi man kan det og vil det, fordi ægteskab i en fjern købstad eller endnu bedre i en større by^{xvii}, repræsenterer et ønske om befrielse; det kan også stik modsat være, at man er nødt til at tage en kone langt væk, fordi det er umuligt at finde en tættere på.

8

⁷ Den statistiske analyse af ægteskabelige udvekslinger mellem købstad og små landsbyer og de tilsvarende ægteskabszoner* for henholdsvis købstadsboere og bønder i perioderne 1871-1884 og 1941-1960 viser fremvæksten af en stor ubalance i købstadsboernes favør. **les aires de mariage – ubredelsesområder, ægteskabszoner, ægteskabsradius /AH.*

I realiteten er de geografiske udbredelseszoner ikke sammenfaldende med de sociale. Ægteskabszonen for bonden i landsbyerne strakte sig tidligere til det lave bjerglandskab mellem de to gaves (*bjergstrømme* /AH), hvor man finder kommuner bestående af en lille tæt bebygget købstad og en meget stor, spredt befolkning i talrige gårde på skrænter og lave bjergsider. Der er flere grunde hertil: allerførst de implicit retningsgivende modeller for valg af kvindelig ægteskabspartner, de opmuntrede til at søge efter en solid bondepige, hærdet af hårdt fysisk arbejde og parat til at acceptere det slidsomme liv, der ventede hende; det stod klart, at selv en kvinde fra landet vant til det lette arbejde på gavesletten^{xviii} ville få svært ved at vænne sig til det liv, der ville blive hendes på en gård i en af baglandets små landsbyer, og det gjaldt så meget desto mere en pige opvokset i byen; piger fra små nabolandsbyer eller fra de lidt større landsbyer i det lave bjergland var mere indstillede på at acceptere og tilpasse sig dette liv. Født og opvoksede i en for omverdenen relativt lukket verden var de mindre krævende og dømte deres eventuelle partnere efter en målestok, der ikke var så hård ved dem. Dernæst: området, hvor man fandt sine ægteskabspartnere, var sammenfaldende med et område, hvor man følte sig nogenlunde hjemme. Der afholdtes ballerne, hvor man vovede sig frem for at søge lykken, og de var med til at bestemme hvilke ægteskabsbånd, der blev knyttet, og hvilke ”omgangskredse”^{xix}, der blev resultatet heraf. På denne måde var de byer, man oftest kom i, især når der var marked, nogle helt andre end dem, man hyppigst udvekslede ægteskabsforbindelser med.

Men denne lukkede verden, hvor man var blandt sine egne og følte sig på hjemmebane, har i de senere år åbnet sig. I hele den store ægteskabszones små landsbyer såvel som i de små landsbyer omkring Lesquire vender kvinderne blikket mod byen fremfor mod landsbyerne eller nabolandsbyerne, hvor de ikke får løfte om andet end lige netop det, de ønsker at slippe væk fra⁹. Byens normer og idealer har erobret det, der før var bondens eget private territorium. Det indebærer i første række, at pigerne nærer afsky for at gifte sig med en bonde, som ikke har andet at tilbyde end et liv, de kun kender alt for godt. De har sværere og sværere ved at acceptere tanken om at skulle indordne sig under svigerforældrenes herredømme, når disse ikke ”vil ikke nedlægge deres hverv” (*nous bolin pas desmète*), og specielt når de nægter at afgive ejendomsrettighederne i tilstedeværelse af notaren. De nærer ofte frygt for den gamle *daune*'s tyranni, - hun, der opfatter sig som øverste chef i husførelsen, især når faderens autoritet er svag, fordi han har giftet sig ind i en højere stand. I anden række betyder det, at kvindernes fysiske og sociale mobilitet øges i langt højere grad end mændenes, fordi kvinderne generelt er hurtigere til at tage byens normer og idealer til sig. De har større chance for at finde en partner udenfor bøndernes verden, for det første fordi de ud fra selve systemets logik er dem, der cirkulerer, dernæst fordi de hurtigere end mændene formår at assimilere sig til visse aspekter af den urbane verden (hvilket kræver en nærmere forklaring), og endelig fordi reglen, som implicit forbyder mænd at gifte sig under deres stand, ikke gælder kvinderne og derfor kun kan virke i deres favør.

Af alt dette følger, at de ægteskabelige udvekslinger mellem landsbybønderne og byen kun kan være rettede i én bestemt retning. Således for eksempel, mens ingen af landsbyernes indfødte nogensinde ville drømme om at gå til bal i en naboby, så kommer grupper af byboere ofte til bal på landet, og deres fremtoning giver dem en væsentlig fordel i forhold til bonden. Følgelig har pigerne fra landsbyerne mulighed for at møde unge mænd fra byen, selvom deres ”balradius” er ligeså indskrænket som drengenes. Pigerne fra byen kommer derimod sjældent, undtagen når der er kommunale festligheder, til ballerne på landet, og når de gør det, er det efter al sandsynlighed med en nedladende holdning overfor bønderne. Skematisk kunne man sige, at hver mand socialt set befinder

⁸ Den statistiske analyse af ægteskabsradiusen for mænd i landsbyerne viser, at de af nødvendighed må rejse langt for at finde en kone, helst i de små tilbagetrukne landsbyer i baglandet, hvorved de håber at kunne slippe udenom de traditionelle reglers greb. I modsætning hertil fortsætter mændene i købstaden med at gifte sig indenfor en begrænset radius, fordi de kan det, men muligheden for at tage en kone meget langt væk og undertiden endda i de store byer står dem åben, idet de har en social berøringsflade med stor rækkevidde.

⁹ Alle fænomener konstateret i de små bondelandsbyer kan observeres tilsvarende i distriktets* øvrige landsbyer, der i forhold til købstaden Lesquire er i samme situation som bondelandsbyerne. Det forholder sig således, at det samlede befolkningstal i distriktet er faldet fra 5.260 i 1836 til 2.880 i 1936. Kvindernes udvandring er overalt meget stor. * fransk 'canton' = kanton, distrikt i et arrondissement, igen en underafdeling af et departement. /AH.

sig i en ægteskabskreds, hvor han kan gifte sig, og hvor reglen er, at han med lethed kan tage en kone i denne kreds eller i kredse, der ligger lavere socialt. Mens altså byboen i teorien kan gifte sig med en pige fra de store byer, fra købstæderne eller fra landsbyerne, så er landsbybondens muligheder begrænset til hans egen kreds.

.....

Hvis fakta fra statistik og observation berettiger os til at etablere en nær sammenhæng mellem at have ungarlelivet som skæbnebestemmelse og at være bosiddende i en bondelandsby, hvis den historiske indfaldsvinkel tillader os at se et rekonstrueret ægteskabeligt udvekslingssystem funderet i modsætningen mellem købstaden og de små landsbyer som en manifestation af en hel samfundsændring, så står det tilbage at finde ud af, om der i den nye basale modsætning er et aspekt, som er specielt determinerende for forbindelsen til ungarleskæbnen; gennem hvilke formidlende elementer kan det faktum, at man bor enten i købstaden eller i bondelandsbyerne - og de hermed sammenhørende økonomiske, sociale og psykologiske karakteristika - indvirke på den ægteskabelige udvekslingsmekanisme; hvordan kan det være, at indflydelsen fra ens bopæl ikke virker på samme måde for mænd og for kvinder; er der udslagsgivende forskelle mellem de mennesker i landsbyerne, der bliver gift, og dem, der er dømt til at leve ugift; kort sagt, er tilhørsforholdet til henholdsvis købstaden eller bondelandsbyen ”nødvendig og tilstrækkelig årsag” eller kun ”mulighedsgivende årsag” til ungarlelivet.

Mens ægteskab i det gamle samfund mest var familiens sag, er det som bekendt i dag overladt til det individuelle initiativ at finde en partner. Det der er behov for en dybere forståelse af er, hvorfor bonden i landsbyerne med indre nødvendighed er dårligst stillet i denne konkurrence; mere præcist er det der kræves en nøjere analyse af årsagerne og grundene til bondens manglende tilpasningsevne ved de institutionaliserede lejligheder, hvor kønnene mødes.

På baggrund af det skarpe skel mellem den maskuline og den feminine verden, mellem mændenes forsvinden og svækkelsen af de traditionelle sociale bånd, er ballerne, der afholdes med jævne mellemrum i købstaden eller i de andre større landsbyer, blevet den eneste socialt anerkendte lejlighed til at mødes.

Juleballet holdes på en café, i baglokalet. Midt på gulvet danser en halv snes par let og elegant rundt til tonerne af de sidste nye danse. Det er især ”studenter” (*lous estudians*), dvs. elever fra fortsættelseskurset^{xx} eller fra nabobyernes gymnasier, for de flestes vedkommende med oprindelse i købstaden. Der er også et par faldskærmsudspringere, meget selvsikre, samt unge byboere, arbejdere eller tjenestemænd; en to-tre stykker af dem har tyrolerhat på hovedet og er klædt i cowboybukser og sort læderjakke; blandt de dansende ses flere unge piger, kommet fra de fjerneste afkroge af baglandets landsbyer, fint klædt på og med håret sat elegant, undertiden raffineret, og også nogle indfødte Lesquire-boere, som arbejder i Pau^{xxi} eller Paris, syersker, stuepiger, ekspeditricer. De har alle byboens ydre fremtoning. Unge piger og småpiger helt ned til tolvårsalderen danser sammen, mens store drenge render rundt efter hinanden og støder sammen imellem de dansende par.

En gruppe ældre tilskuere står som en mørk masse i kanten af dansegulvet og ser på i tavshed. Som fristet over evne til at gå med i dansen går de fremad og indsnævrer derved dansepladsen. De er der alle sammen, alle ungarlene. Deres jævnaldrende, allerede gifte mænd går ikke til bal længere. De kommer kun til den store landsbyfest, landboforeningsballet. Den dag er alle ”på gaden”, og alle danser, selv ”de gamle”. Men ungarlene, de er heller ikke med i dansen her. På de aftener er de mindre iøjnefaldende, fordi alle landsbyens mænd og kvinder er der, nogle for at sludre med venner, andre for at udspejle, sladre og lave tusind gisninger om mulige ægteskaber. Men til de små baller som jule- eller nytårsballet er der ikke noget at gøre. Det er baller, hvor man kommer for at danse; men, og de ved det, de vil aldrig komme til at danse. Disse baller er som skabt for de unge, det vil sige de endnu ugifte; de er ude ovre den alder, og de ved, at de er og bliver ”uafsættelige”. Ind i mellem hvisker de lidt sammen som for at skjule deres følelse af at være til overs. En ny dans, en ”march”: en ung pige nærmer sig ungarlenes hjørne og forsøger at få en af dem med ud på dansegulvet. Han gør modstand, på en gang beklemt og henrykt. Han tager et dansetrin, gør det med vilje tungt og klodset, lidt ligesom de gamle gør, når de danser til landboforeningsballet, og griner smørret til sine kumpaner. Efter dansen vil han gå hen og sætte sig, og det vil være sidste gang han danser den aften. ”Ham der,

siger nogen til mig, han er søn af An. (stor gårdejer); pigen er hans nabo, - hun bød ham op til dans for at gøre ham en tjeneste." Alt tilbage i de vante folder. De vil blive der indtil midnat, knap nok uden at sige noget, i lyset og larmen fra ballet, med blikket rettet mod de uopnåelige piger. Derefter vil de gå hen i krostuen og drikke ansigt til ansigt. Nogle vil for fuld hals synge gamle béarnaiske sange og lade de falske akkorder lyde i langstrakte toner, mens orkesteret ved siden af spiller twists og cha-cha-chas. Og så vil de gå derfra langsomt, i små grupper, hjem til deres gårde i det fjerne.

Inde i caféen sidder tre ungarle og sludrer, mens de drikker. "Nå, så I danser ikke?" – "Nej, vi er ovre det punkt..." En af mine bekendte fra landsbyen, afsides: "Hvad tænker du på! – de har aldrig danset!" En anden: "Jeg – jeg venter til midnat! Jeg var henne og kaste et blik derind for lidt siden; der er kun unge; det er ikke noget for mig. De unge piger dér kunne være mine døtre... Jeg vil spise en bid brød og så komme tilbage. Og i øvrigt, så er det man danser i dag ikke fra min tid. En god vals, det kunne jeg danse, men det spiller de ikke. Og desuden, så kan de unge ikke danse vals." – "Og du tror, at der vil være ældre piger senere i aften?" – "Ja, måske, vi får se. Og du, hvorfor danser du ikke? Jeg garanterer dig for, at hvis jeg havde en kvinde, så ville jeg danse." Landsbyboen: "Ja, og hvis de dansede, ville de have en kvinde. Det er en ond cirkel." En anden: "Åh! du ved, du skal endelig ikke bekymre dig om os, vi er ikke ulykkelige!" Ved ballets slutning: to ungarle går langsomt derfra. En bil starter; de standser. "Der kan du se, de kigger på den bil, som de så på pigerne for lidt siden. Og tro mig, de forhaster sig ikke. De vil lade stå til på den måde, så længe de kan."

Vi ser således, at dette lille bal giver anledning til et regulært sammenstød mellem civilisationer. Det er hele den mondæne byverden med sine kulturelle modeller, sin musik, sine danse, sine måder at bruge kroppen på, der med ballet som formidlende instans bryder forstyrrende ind i bondelivet. De traditionelle modeller for, hvordan man opfører sig til fester, er gået tabt eller har vejet pladsen for byens modeller. På dette felt, som på andre, ligger initiativet hos købstadens indbyggere. Gamle dages danse, som bar bondesamfundets mærke i navnene (*la crabe, lou branlou, lou mounchicou*, etc.), rytmerne, musikken og ordene, der fulgte den, har givet plads for danse importeret fra byen. Det skal her pointeres, at indlærte bevægelsesmønstre udgør regulære systemer, som er meningsfulde i forhold til hele den kulturelle sammenhæng, de indgår i. Men det er ikke på sin plads her at analysere den béarnaiske bondes typiske bevægelsesmønstre, - hele dette "kropssprog"^{xxii}, som afslører *le paysanas*, den dumme bondeknold. Den folkelige iagttagelse har et fuldstændig klart billede af denne "type"^{xxiii}, der også ligger til grund for de stereotype fremstillinger. "Bønderne i gamle dage – sagde en gammel købstadsbo til mig – havde altid en speciel måde at gå på - med buede ben, som om de var hjulbenede, og med letbøjede arme." (P-L.-M.) For at forklare denne kropsholdning stillede han sig an som en høstkarl med le. Det kritiske blik fra byboerne, hurtige til at opfatte bondens "kropssprog" som et klart sammenhængende hele, sætter fokus på det langsomme og tunge ved gangarten; manden fra *la brane*^{xxiv} er for indbyggeren i købstaden en, der altid går rundt på ujævn, vanskelig og snavset jordbund, selv når han betræder asfalten på *la carrère*^{xxv}; en, der slæber sine store træsko eller tunge støvler med sig, selv når han har taget søndagsskoene på; den, der altid går med store langsomme skridt, som når han går med pigkæppen på skulderen og vender sig om fra lang afstand og kalder på køerne, der følger ham. Der er helt klart ikke tale om en egentlig antropologisk beskrivelse her; men for det første opfatter byboens spontane etnografi måderne at bruge kroppen på som et element i et helt system og postulerer implicit, at der eksisterer en forbindelse i betydning mellem tyngden i måden at gå på, klædedragtens dårlige snit og det klodsede udtryk; og for det andet indikerer den, at det utvivlsomt er på rytmernes niveau, at man skal finde det (i intuitionens konfuse forståelse) samlende princip for systemet af kropsholdninger typiske for bonden. For den, der husker anekdoten fra Mauss om et britisk regiments uheldige eventyr akkompagneret af en fransk militærfanfare, står det klart, at *le paysan "empaysanit"*; den "inkarnerede" bonde^{xxvi}, ikke føler sig på hjemmebane, når han er til bal. Ligeså vel som tidligere tiders danse var solidariske med en hel bondecivilisation¹⁰, ligeså vel gælder

¹⁰ Sporten er et andet område, hvor disse analyser kan verificeres. I rugby, som er en bysport, består holdet næsten udelukkende af "bymennesker" fra købstaden. Også dér som til ballet er "studerterne" og "gadens drenge" (*les carrèrens – se slutnote om 'la carrère' /AH*) i kraft af hele deres kulturelle oplæring forberedt på at skulle at udfylde pladsen i et spil, som kræver behændighed, snilde, elegance, såvel som fysisk styrke. Da de har været med til partier fra de var helt små, har de fornemmelse for spillet, endnu før de selv har spillet det. De sportslege, som man praktiserede førhen på festdage (*lou dio*

det samme for bycivilisationens moderne danse; de stiller krav om at nye måder at bruge kroppen på tages i anvendelse, og dermed kræver de en ændring af hele ens "natur", - i og med at kropslige "udtryksmåder" hører til det, vi oplever som det mest naturlige, det, som unddrager sig den bevidste handlings kontrol. Tænk bare på danse som charleston eller cha-cha-cha, i hvilke de to partnere ansigt til ansigt hopper foran hinanden i ryk, i halve dansetrin uden på noget tidspunkt at mødes kropsligt¹¹. Kan man forestille sig noget mere fremmedartet for bonden ? Og hvad skal han gøre af sine store hænder, som han har for vane at holde med vidt åbne håndflader? Hertil kommer at, - simpel iagttagelse og samtaler bevidner det -, bonden har svært ved at indoptage rytmerne i moderne dans i sig. "Ba. dansede nogle pasodobles og nogle javas; han var altid mere end forud for orkesteret. For ham var der ikke noget, der hed musik i to, tre eller fire takter. Man gik til angreb, man marcherede frem, på tåspidserne om det skulle være, det der var afgørende var hurtigheden. Han måtte meget hurtigt se sig henvist til tilskuerpladerne. Han har aldrig lagt skjult på sin fortrydelse over ikke at kunne danse rigtigt." (P.C.) 66% af ungarlerne kan ikke danse (mod 20% af de gifte mænd); en tredjedel af dem går alligevel til bal.

Desuden bliver de kropslige udtryk øjeblikkeligt opfattet af andre, specielt af pigerne, som symbol på en bestemt økonomisk og social status. Faktisk er den kropslige *type* fremfor alt et socialt *tegn*. Dette er måske især sandt for bonden. Det, man kalder "fremtoning som en bonde" er utvivlsomt den rest der hænger ved uanset hvad man gør, og selv de mest åbne for den moderne verden, de mest dynamiske og fremskridtsvenlige i deres professionelle virke, kan ikke ryste den af sig.

I relationerne mellem kønnene er det altså hele den kropslige *type*, der først rammer øjet, der ser, på en gang i sig selv og i egenskab af socialt *tegn*. Hvis han er bare en smule fummelfingret, en smule ubarberet, en smule sjusket i tøjet, bliver bonden øjeblikkeligt opfattet som *le hucou* (katuglen), uselskabelig og bister, barsk, "tungsendig (*escu*), klodset (*desestruc*), arrig, sur (*arrebouhiec*), undertiden plump af udseende (*a cops groussè*), ikke særlig venlig overfor kvinder (*chic amistou dap las hennes*)" (P. L.-M.). Man siger om ham: *N'ey pas de hère*, det vil sige, ord for ord, "han er ikke af marked" (når man tog til marked, tog man sit pæneste tøj på), han er ikke præsentabel. Vi ser således, at pigerne - på baggrund af hele deres kulturelle dannelse særligt opmærksomme og følsomme overfor fagter og holdninger, påklædning og ydre helhedsindtryk, hurtige til at slutte fra ydre fremtoning til indre personlighed - pigerne, mere åbne overfor byens idealer, dømmer mændene udfra kriterier, der er dem fremmede: målt efter denne målestok er de blottede for værdi.

Anbragt i en sådan situation kommer bonden til at internalisere det billede af sig selv, som de andre skaber, også selv når det blot er en simpel stereotyp. Han kommer til at opfatte sin krop som stemplet af en social status, som krop *empaysannit*, inkarneret bondekrop, brændemærket af holdninger og aktiviteter forbundet med bondelivet. Efterfølgende føler han sig flov og usikker over sin krop og i sin krop. Fordi han opfatter sin krop som bondekrop, er han ulykkelig i sin kropsbevidsthed. Det er fordi han opfatter sin krop som inkarneret bondekrop, at han i sin bevidsthed er en "inkarneret" bonde. Man kan uden at overdrive sige det således, at det at han bliver bevidst om sin krop grundlæggende set er anledningen til, at han bliver bevidst om sin status som bonde.

Denne ulyksalige kropsbevidsthed, der gør ham fremmed for sin egen krop (til forskel fra byboen) og nærer tendensen til indadvendthed, roden til al generthed og kejtethed, forbyder ham at danse, forbyder ham enkle og naturlige måder at gebærde sig på i nærværelse af piger. Rent faktisk er han, fordi han er forlegen over sin krop, dårligt tilpas og klodset i samtlige situationer, som kræver, at han går ud hjemmefra eller stiller sin krop til skue. At stille sig selv til skue som i dans forudsætter, at man accepterer at være udadvendt, og at man i sin bevidsthed har et tilfredsstillende billede af sig selv at

de Nouste-Dame, den 15. august, landsbyens helgenfest), *lous sauts* (spring), *lou jette-barres* (stangkast)*, løb, kegler, krævede først og fremmest atletiske kvaliteter og var en lejlighed for bønderne til at vise deres mandlige styrke og mod. - **lou jette-barres* - fransk: *le lancer de barres* - ordret = kastning af stænger (*barre* = stang af træ el. metal) - måske en sport i stil med skotsk pølekastning, der oprindeligt var kast med træstammer af forskellig tykkelse og længde /AH.

¹¹ Curt Sachs (*Weltgeschichte des Tanzes*, Berlin 1933, citeret af Mauss, *Sociologie et Anthropologie*, p. 380) stiller feminiserede samfund, hvor man snarere danser på stedet og gør vrikende bevægelser med kroppen, op mod samfund med mandlig afstamning, hvor det foretrukne ville være at flytte sig rundt fra et sted til et andet.

Man kunne måske vove den påstand, at den afsky for at danse, som mange unge bønder udviser, kan forklares som en modstand mod denne form for "kvindeliggørelse" af hele det dybt forankrede billede, de har af sig selv og deres krop.

give næsten. Derimod er angsten for at blive til grin og generthed forbundet med en smertelig klar bevidsthed om sig selv og sin krop, en bevidsthed fascineret af egen kropslighed. Modviljen mod at danse er således ikke andet end en manifestation af den bondebevidsthed, der også kommer til udtryk i at man griner af og ironiserer over sig selv, specielt i morsomme historier, hvor bonden altid er den uheldige helt, der er oppe imod byens verden.

Det økonomiske og sociale livsvilkår influerer således i hovedsagen på ægteskabsbestemmelsen med mændenes bevidsthed om situationen som formidlende element. Det er faktisk sådan, at den bonde der bliver sig selv og sin situation bevidst efter al sandsynlighed vil danne en selvopfattelse af sig selv som bonde i nedsættende betydning. Man kan få dette bekræftet ved at se på det faktum, at man blandt ungarlerne finder enten de mest inkarnerede bondetyper eller de mest bevidste, samt de der er mest bevidste om den rest af bonde, de stadig har i sig¹².

Naturligvis betyder mødet med den unge pige, at ubehaget når højdepunktet. For det første er det en lejlighed, hvor bonden stærkere end nogensinde føler flovheden over sin krop. For det andet er pigen som følge af adskillelsen mellem de to køn helt omgærdet af mystik. ”Pi. deltog i udflugt arrangeret af præsten. Der var ikke mange ture til stranden på grund af de provokerende badedragter. Blandede ture med piger fra samme ungdomsbbevægelse, J.A.C. Disse ret sjældne gåture, en eller to om året, finder sted før aftjening af værnepligten. Pigerne går i sluttet cirkel på disse ture. Selvom der er fællessange og nogle frygtssomme lege, har man indtryk af, at intet kan udvikle sig mellem indehaverne af de to køn. Kammeratskab mellem dreng og pige eksisterer ikke på landet. Man kan kun være kammerat med en pige, hvis man kender til kammeratskab og forstår, hvad det er. For flertallet af unge drenge er en pige en pige med alt, hvad pige indbærer af mystik, en kløft det ikke er nemt at overvinde med det skarpe skel, der er mellem de to køn. En af de bedste måder at komme i kontakt med kvinder (den eneste eksisterende på landet) er ballet. Efter nogle generte forsøg og en oplæring, som ikke bragte ham længere end til at danse java, insisterede han ikke, Pi. Så må man gå til en naboerske, som ikke tør sige fra; én dans i det mindste. At danse en eller to gange pr. bal, det vil sige hver 14. dag eller en gang om måneden, det er ikke ret meget, det er virkelig ikke ret meget. Det er i hvert fald alt for lidt til at kunne frekventere ballererne i yderzonen med bare en lille chance for succes. Det er på den måde, man bliver en af dem der ser på, mens de andre danser. Man betragter således de dansende til klokken to om natten, og man går hjem og tænker, at de der danser virkelig har det sjovt; det er på den måde, kløften opstår. Hvis man får lyst til at gifte sig, så er det alvorligt; hvordan tilnærme sig en pige, man finder tiltrækkende? Hvordan gribe en lejlighed, især hvis man ikke er typen, der har ”spidse albuer”? Der er kun ballet. Udenfor ballet, ingen frelse... Hvordan få indledt en konversation og få den drejet hen på et pinligt emne? Det er hundrede gange nemmere under en tango... Manglen på forhold og kontakter med personer af det modsatte køn er som skabt til at give selv den modigste komplekser. Endnu mere alvorligt er det, hvis den pågældende som person er en lidt genert type; generthed kan overvindes, hvis man er i kontakt med kvinder konstant, men i modsat fald kan den forværres. Frygten for at blive til grin, en form for hovmod, kan også bremse. Generthed, undertiden en smule falsk stolthed, at man kommer ud af sit hul, alt det skaber en kløft mellem en pige og en brav karl” (P.C.).

De kulturelle normer, der er bestemmende for det verbale udtryk og specielt for at give udtryk for følelser er medvirkende til at vanskeliggøre dialogen. For eksempel kommer hengivenhed mellem forældre og børn i langt højere grad til udtryk i konkrete fysiske holdninger og gestus end i ord. ”Førhen, dengang man stadig høstede med segl, gik høstkarlerne fremad på række. Min far, som gik ved siden af mig, gjorde uden at sige noget arbejdet lettere for mig ved at skære af i min kornrække, når han kunne se, at jeg var træt” (A.B.). Det er ikke så forfærdelig længe siden, at far og søn følte en vis forlegenhed, hvis de kom til at sidde på samme café, uden tvivl fordi det så kunne føre til, at man i deres tilstedeværelse fortalte uartige historier eller kom med frivole bemærkninger, og det ville få en uudholdelig generthed frem i dem begge. Forholdet mellem brødre og søstre var domineret af samme blufærdighed. Alt hvad der hører til intimsfæren, til ”naturen”, er bandlyst fra konversationen. Godt nok kan det være, at bonden sætter pris på at holde eller høre frisindede taler, men når det kommer til

¹² Objektivt set er et utal af drenge fra købstaden ligeså store bondeknolde som nogle af landsbyernes bønder, men de har ingen bevidsthed om at være det.

hans eget seksuelle og især følelsesmæssige liv, er han diskretionen selv i yderste grad. I al almindelighed betragtes følelser ikke som noget, det bringer godt at tale om. Verbal kejthed, der kommer oveni den kropslige, kommer til udtryk i den stærke følelse af forlegenhed, som både drengen og pigen oplever, især når pigen i dameblade og ugebladsnoveller har lært den urbane sentimentalitets stereotyp sproget at kende. ”For at kunne danse er det ikke nok at kende trinene, at kunne sætte den ene fod foran den anden. Og bare det i sig selv falder tungt for en del. Man skal også kunne snakke lidt med pigerne efter dansen og mens man danser. Man skal kunne snakke om andet end arbejdet i landbruget og vejret i løbet af en dans. Og det er ikke ret mange givet at kunne det” (J.L.).

At kvinderne er langt bedre og hurtigere end mændene til at tilegne sig den urbane kulturs modeller, kropslige såvel som tøjmæssige, kan tilskrives forskellige årsagssammenhænge. For det første er de meget stærkere motiverede end mændene, eftersom byen for dem repræsenterer håbet om frigørelse. De er følgelig et glimrende eksempel på det Mauss kalder ”forblændelsesimitation”. Den tiltrækningskraft og magt de nye produkter og teknikker i moderne komfort, de romantiske idealer eller forlystelserne i byen har over sindet beror for en stor dels vedkommende på det faktum, at man i disse ting ser den urbane civilisations mærke, og den opfattes med rette eller urette som identisk med civilisation. Moden kommer fra Paris, fra storbyen; det er en model, der påtvinges oppefra. Kvinderne har kraftige ambitioner i retning af bylivet, og disse ambitioner er ikke grundløse, for ud fra selve de ægteskabelige udvekslingers logik er det dem, der cirkulerer nedefra og op. Det er altså i ægteskabet, at de først og fremmest forventer at få deres ønsker opfyldt. I og med at det er det, de sætter alle deres forhåbninger til, er de stærkt motiverede for tilpasning gennem tilegnelse af bykvindens ydre karakteristika.

Men der er mere: kvinder er gennem hele deres kulturelle dannelse opfostret til at skulle være opmærksomme på de ydre detaljer ved en person, mere specifikt alt hvad angår personens ”fremtoning” i dette udtryks forskellige betydninger. De har ifølge det vedtagne monopol på at være den gode smags dommere. Denne indstilling opmuntres og næres af hele det kulturelle system. Man hører ofte en lillepige på ti år diskutere snittet i en nederdel eller et kjoleliv med sin mor eller sine kammerater. Denne slags adfærd undgås af drengene, fordi den hos dem modarbejdes og ikke får det sociale samtykke. Tværtimod er alt i et samfund domineret af maskuline værdier medvirkende til at fremelske en barsk/studs og grov/primitiv, hård og stridbar holdning. En mand, der går for meget op i sit tøj, sin ydre fremtoning, vil blive anset for at være for ”herre-agtig”^{xxvii} eller, hvad der kommer ud på ét, for feminin. Heraf følger, at mens mændene på baggrund af normer, de har fået ind fra den tidligste barndom, gribes af en slags kulturel blindhed (i en grad så lingvister taler om ”kulturel tunghørhed¹³”) med hensyn til deres ”fremtoning” som helhed, lige fra kropstype til kosmetik, er kvinderne langt mere i stand til at opfange byens modeller og integrere dem i deres opførsel, hvad enten det gælder måder at klæde sig på eller måder at bruge kroppen på¹⁴. Bondepigen er god til at tale byens modesprog, fordi hun er god til at forstå det, og det er hun, fordi hun er prædisponeret til det af sit kulturelle sprog. Det, henholdsvis bondemænd og bondekoner opfatter hos byboen og i byens verden såvel som hos andre bønder, er altså en funktion af deres eget kønsspecifikke kulturelle system. Heraf kommer, at mens kvinderne som det første tilegner sig ”urbanitetens” ydre tegn, så overtager mændene de dybereliggende kulturelle modeller især på det tekniske og økonomiske område. Og man forstår, at sådan må det være. Byen er for bondepigen først og fremmest et stormagasin. Selvom visse forretninger ganske vist er forbeholdt de få, så er flertallet af forretninger åbne for alle samfundslag. ”Angående klæder, - bemærker Halbwachs, - så er det noget, alle bærer på gaden, folk fra forskellige samfundsklasser konfronteres med hinanden, observerer hinanden, og der udvikles tendentielt en vis

¹³ Ernst Pulgram (*Introduction to the Spectrography of speech*, Mouton et Cie, 1959) taler om ”cultural deaf-muteness” (”kulturel døvstumhed” /AH). Se også: N. S. Troubetzkoy, *Principes de Phonologie*, p. 55-56 og 66-67.

¹⁴ Klædedragten udgør en vigtig del af det ydre helhedsindtryk. Det er på dette område mændenes ”kulturelle blindhed” overfor visse aspekter af byens verden tydeligst manifesterer sig. Størstedelen af ungarlene går i jakkesæt færdigsyet hos landsbyens skrædder; ”nogle forsøger sig med at gå i sportsdragt. De er håbløse, når det kommer til at vælge farver. Det er kun når moderen i familien følger moden, eller bedre når søstrene – mere velorienterede om, hvad man gør – tager sig af sagen, at man ser bønder være velklædte” (P.C.). I al almindelighed kan det at have søstre kun øge en ung mands ægteskabschancer. Gennem dem kan han møde andre unge piger; det hænder også, at han sammen med dem lærer at danse.

uniformitet i den henseende. Der er enhedsmarked for fødevarer og i et vist omfang for klæder¹⁵. I betragtning af hvor ensidigt og overfladisk den unge bondepiges indtryk af byen er, er det naturligt, at bylivet for hende forbindes med en bestemt slags klæder eller frisurer, i hendes øjne frigørelsens konkrete symboler; kort sagt, som man siger: man ser kun tingenes gode side; herigennem bliver det forståeligt på den ene side, at byens fascination virkelig drager hende, og at hun dermed også drages af byboen, og på den anden side, at hun overtager de ydre tegn på bykvindens liv, det vil sige den del af bylivet, hun kender.

En hel del familier har til alle tider sendt deres piger i lære, når de gik ud skolen, hos en syerske for eksempel, for at forberede dem bedre til ægteskabet, og fordi man bedre kunne undvære dem på gården end drengene. Siden oprettelsen af fortsættelseskurset er det blevet lettere at lade dem og ikke drengene fortsætte studierne, indtil de har fået deres læreksamensbevis^{xxviii}, noget som kun kan øge byens tiltrækningskraft for pigerne og gøre kløften mellem de to køn dybere. I byen overtager pigerne også via kvindeblade, feuilletoner, filmreportager, de sidste nye sange udsendt i radioen, modeller for forholdet mellem kønnene og en form for mandeideal, der er det stik modsatte af den *inkarnerede* bonde. På denne måde bygges der et helt system af forventninger op, som bonden aldrig vil kunne indfri. Der er langt til dengang hyrdepigens højeste ambition var at blive gift med en ”god bondesøn”. Vi ser her den ”fine herre” tage revanche.

På grund af dualiteten i referencerammer - skabt af den kønsspecifikke indtrængen af bykulturens modeller - dømmer kvinderne deres bondefæller efter kriterier, der ikke giver dem en chance. Det bliver på denne baggrund forståeligt, hvorfor så mange dynamiske landmænd kan blive ved med at være ugifte. Det er sådan, at blandt de landbrug, hvor man finder flest ungarle, er 14%, alle tilhørende velstående bønder, moderniserede. Den nye landlige elite, specielt medlemmerne af J.A.C. og C.U.M.A., tæller i blandt sig mange, der ikke er gift. Selvom det giver en vis prestige at modernisere på det tekniske område, så fremmer det ikke nødvendigvis ægteskabschancerne. ”Fyre som La., Pi., Po., uden tvivl blandt egnens mest intelligente og dynamiske, må kategoriseres som uafsættelige. Selvom de klæder sig korrekt, går meget ud. De har indført nye metoder, nye afgrøder. Nogle har nyudstyret deres huse. På dét område skulle man tro, det er de dumme, der klarer sig bedst” (P.C.). Tidligere regnedes en ungarl aldrig for rigtig voksen i samfundets øjne, man skelnede skarpt mellem opgaver, de unge – det vil sige de ugifte - havde ansvaret for, som for eksempel festforberedelserne, og ansvarsområder forbeholdt de voksne, såsom byrådet; i dag forekommer ungarlelivet mere og mere som en vilkårlig skæbne, der ikke længere synes at have noget at gøre med individerne og deres fejl og mangler. ”Når de tilhører en fin familie, finder man undskyldninger for dem; især når der til magtsfæren omkring storbondeslægten hus kommer udstrålingen fra en stærk personlighed. Man siger: ”Det er synd, han har da trods alt en flot gård, han er intelligent, etc.” Når han har en stærk personlighed, lykkes det ham at gøre sig gældende trods alt; ellers reduceres han” (A.B.). Lad os se på det mere konkret gennem et vidnesbyrd fra en kvinde, som i egenskab af nabo kom og ”mugede ud”^{xxix} hos to ungarle på 40 og 37 år. ”Vi sagde det til dem. Sikke et rod! De fugle (*aquets piocs*) ! Og bare det at røre opvasken ! Det var beskidt ! Vi vidste ikke, hvor vi skulle se hen. Vi smed dem ud. Vi sagde til dem: ”Skammer I jer ikke ! I stedet for at gifte jer... At det er os, der skal gøre det... De sænkede hovedet og gik. Når der er en *daune* i huset, er der kvinder, naboer eller slægtninge, der hjælper dem. Men når der ikke er nogen kvinder, det er os der skal bestemme det hele” (M.P.-B.).

Når 42% af gårde beboet af ungarle (heraf 38% ejet af fattige bønder) er i forfald imod kun 16% blandt landbrug ejet af ægtefolk, viser det, at der eksisterer en klar sammenhæng mellem brugets vedligeholdelsesstand og ungarlestatusen; men ejendommens forfald kan lige såvel være effekt af som årsag til ungarlelivet. Ungarlelivet opleves som en social invalidering, og det skaber i mange tilfælde en følelse af udstødelse og opgivelse af sit erhverv, en konsekvens af at man ikke har nogen fremtid på længere sigt. Vi vil endnu engang illustrere det med et vidneudsagn: ”Jeg besøgte Mi. i omegnen af Houratate. Han har en velholdt gård, omgivet af ædelgraner. Han mistede sin far og sin

¹⁵ Halbwachs, *Esquisse d'une psychologie des classes sociales*, Paris 1955, p. 174 (*Skitse til en samfundsklassernes psykologi/AH*).

mor omkring 1954, og han er nu cirka 50 år. Han lever alene. ”Jeg skammer mig over, at De skal se mig i dette antræk.” Han pustede til ilden i et bål tændt op i gården til kogevaske. ”Jeg ville gerne have budt Dem indenfor og gjort Dem ære. De har aldrig været her som gæst. Men De ved, der er et frygteligt rod. Når man er alene... Pigerne vil ikke bo på landet mere. Jeg er fortvivlet, ved De. Jeg ville gerne have stiftet familie. Jeg ville have lavet lidt om, på denne side af huset (det er skik at lave noget på huset, når man får den ældste gift). Men nu er jorden færdig. Der er ingen til at overtage den. Jeg har mistet lysten til at dyrke jorden. Selvfølgelig, min søster har været her, hun kommer fra tid til anden. Hun er gift med en tjenestemand ved jernbanen^{xxx}. Hun kommer med sin mand og sin lille datter. Men hun kan ikke blive” (A.B.).

Ungkarlens drama forstærkes ofte af presset fra familien, der fortvivlet ser til, mens hans uholdbare situation fortsætter. ”Jeg skælder dem ud”, - sagde en mor til to sønner, der endnu ikke var gift, - jeg siger til dem: ”I er bange for dem, kvinderne ! I er hele tiden i vintønden. Hvad vil I gøre, når jeg ikke er mere ? Jeg, - jeg kan ikke gøre det for jer” (Vve A., 84 år)^{xxxi}. Og en anden, henvendt til en af sin søns kammerater: ”Han må have at vide, at han skal finde sig en kone; han skulle have giftet sig samtidig med dig. Du kan tro, det er frygteligt. Vi to alene sammen, vi er som fortabte” (genfortalt af P.C.). Den enkelte sætter utvivlsomt sin stolthed og ære i at skjule deres fortvivlede situation, de trækker på en lang ungarletradition og finder måske deri kræfterne til at resignere, noget der er uundværligt for at kunne udholde en eksistens, der hverken har nutid eller fremtid. Men derudover er ungarlelivet også en enestående lejlighed til gennem egen erfaring at opleve elendigheden i bondens livsvilkår. Når ungarlen udtrykker sin nød med ordene ”jorden er færdig”, så er det fordi det er umuligt for ham at forstå sin situation som bestemt af en nødvendighed, der rammer bondeklassen som helhed. Mændene oplever alle ungarlelivet som tegn på en dødbringende samfundskrise, der fratager de mest nyskabende og dristige blandt de ældste, slægtsarvens indehavere, muligheden for at sikre slægtens videreførelse, kort sagt en krise, hvor samfundet er ude af stand til at sikre selve de fundamentale byggesten i samfundsordenen og samtidig gøre plads for tilpasning til fremskridtet.

Pierre BOURDIEU

ⁱ Oversat fra fransk 'Les relations entre les sexes dans la société paysanne', artikel i tidsskriftet *Les Temps Modernes* N° 195, august 1962, red. af Jean Paul Sartre.

ⁱⁱ 'Célibat et condition paysanne' - 'Ungkarleliv og bondevilkår' - er udgivet på dansk i delvis oversættelse som Working Paper på Sektion for Læring, IØSL (eller - vil snart blive det). Omtales herefter som Ungkarleliv - et WP.

ⁱⁱⁱ **Béarn**, grevskab indlemmet i Frankrig i 1620, er et område i Sydfrankrig, som i dag stort set svarer geografisk til departementet les Basses-Pyrénées (de nedre Pyrenæer),

Gave er betegnelsen i Béarn for en bjergstrøm, der udspringer fra Central-Pyrenæerne. (Kilde: Petit Larousse).

Lesquire (forkortet L... el. L. i den franske tekst) er det opdigtede navn på en (lille) købstad (fransk 'bourg') / (stor) landsby (fransk 'village'); en 'bourg' er iflg. Bl.&H. = en lille købstad, hvor der holdes marked, flække, købing; iflg. Petit Larousse: en stor landsby, som har visse træk tilfælles med storbyen; hovedlandsby i en kommune med kirke og rådhus.

^{iv} fransk 'anomie' - iflg. Petit Robert: af græsk 'anomia'; begreb, der kun bruges teoretisk el. videnskabeligt, lig 'absence d'organisation naturelle ou légale' - fravær af naturlig eller lovmæssig/retslig organisation; anomi iflg. Fremmedordbogen (*græsk*) = lovløshed.

^v de interviewede kilder: liste over disse personer findes i Célibat og er gengivet i Ungkarleliv - et WP.

^{vi} fransk 'les hameaux', - de (små) bondelandsbyer, der ligger spredt rundt i landet omkring de større landsbyer/købstæder i området. - Det fremgår i det følgende af entals- eller flertalsformen og af sammenhængen i øvrigt, om landsby på dansk er brugt i den ene eller den anden betydning. - Om udviklingen i landsbystrukturen i Béarn - se senere: nogle af de 'større landsbyer' ('villages') udvikler sig ligesom Lesquire til købstæder ('bourgs'), mens andre forbliver 'mindre landsbyer' (også = 'villages'), også omgivet af 'små bondelandsbyer' ('hameaux').

^{vii} C.A.P. - Certificat d'aptitude professionnelle - afgangsbetegnelse efter afslutning af en kort uddannelse på teknisk skole (Kilde: Petit Larousse).

^{viii} *lou trachur* er det béarnaiske dialektord for fransk 'marieur' (af 'marier' - at gifte). - Béarnaisk er det lokale sprog, dialekten, der tales i Béarn (tidligere også skriftsprog - se Ungkarleliv - et WP).

^{ix} *lou moussu* er dialekt for fransk 'le monsieur' = herre, fin herre, fin mand, oprindelig betegnelse for mænd i de højere samfundslag og ligesom dansk Hr. for Herre bliver M. for Monsieur den normale tiltaleform for mænd i byerne.

lou hucou - béarnaisk for katugle, natugle, fransk 'chat-huant' (fremgår ikke af teksten her, men senere); flg. oplysninger om uglen er fra Berlingske konversationsleksikon:

Uglen er en let genkendelig (rov)fugl med en blød og tæt fjerdragt i dæmpede farver, der giver fuglen et plumpt ydre, Den almindeligste danske ugle er nat- el. katuglen, der findes overalt i fx gammel løvskov, bebor tårne, lader etc. Jager om natten; sidder om dagen trykket op til en træstamme, ofte omkredset af skrigende småfugle; vækkes den, flyver den med stor sikkerhed bort mellem træstammerne. Har et skarpt syn i mørke, men synsfeltet er begrænset og mindre end hos andre fugle. - Katuglen har pga. sin 'runde' hovedfacon et særligt plumpt udseende (nærmest som en 'rund' klods) sammenlignet med andre ugletyper / min observation, AH.

mes petits sont beaux, dit le chat-huant - enhver so synes bedst om sine grise. (Bl.&H.)

^x *la daune* er béarnaisk for den kvindelige husherre på en bondegård; ordet lader sig vanskeligt oversætte hverken til fransk eller dansk; Bourdieu bevarer derfor ofte *daune* uændret på béarnaisk i teksten, eventuelt med det forklarende franske "maîtresse de maison" i gåseøjne; - se nærmere om *la daune* i Ungkarleliv - et WP.

^{xi} fransk 'déroger, compromettre un nom et une maison', ordret: 'vanære et navn og et hus og ødelægge dets rygte'. - Verbet 'déroger' betyder 'fornedre, nedværdige, krænke (værdigheden af)' i forbindelse med social rang og standsrettigheder: 'déroger à la noblesse' - forspilde sit adelskab el. sine adelsrettigheder, 'déroger à son rang' - fortabe el. forspilde sin rang.

^{xii} anomien - se tidligere slutnote

^{xiii} af fin familie, fransk 'de grande famille', det vil i tekstens sammenhæng sige fin bondefamilie (storbondeslægt), det øverste lag i bondesamfundets sociale hierarki. Storbøndernes gårde ("propriétaires-gårde") er større og anderledes bygget end andre, men storbønder og storbondedgårde er ikke at forveksle med herremænd på herregårde. De ægteskabelige udvekslinger i Bourdieu's tekst går til og med storbonden og ikke længere 'op'. Se herom i Ungkarleliv - et WP.

^{xiv} mandlig og kvindelig arving, fransk 'héritier', 'héritière', er lig hovedarving, arvingen - den ældste dreng eller pige, der arver.

^{xv} Det er klart, at der her udelukkende menes slægtslinien, der udgår fra den, der arver slægtsgården. De andre søskende tages ikke i betragtning.

^{xvi} 'ægteskabelige udvekslinger' - se slutnoten herom i Ungkarleliv, et WP - er bibeholdt som oversættelse teksten igennem for 'échanges matrimoniaux', selvom det visse steder fx i afsnittet her, virker kunstigt på dansk, og man fristes til at oversætte med de mere almindelige udtryk *indgåelser* eller *forbindelser*.

Efterhånden som det gamle system falder bort, mister udvekslinger noget af det oprindelige indhold af økonomisk udveksling/bytte og bliver mere blot en betegnelse for den ægteskabsforbindelsen, der knyttes mellem to personer. Men 'udvekslinger' er fortsat den bedste måde at oversætte 'échanges' på fordi: 'indgå/indgåelse af ægteskab' bruges meget sjældent på fransk helt svarende til dansk, man formulerer sig anderledes, ved hjælp af 'mariage' eller 'marier' alene, og 'indgå/indgåelse' tilføjes så ekstra på dansk. Jeg tror kun, der er et eneste sted i hele teksten, hvor 'conclure' er brugt helt svarende til 'indgå' om ægteskab. Endvidere: 'ægteskabelige forbindelser' el. 'relationer' hedder ikke 'échanges' men 'relations matrimoniales' på fransk.

^{xvii} fransk 'la ville' - 'byen', dvs. de store byer, storbyen - det, der er større end købstaden

^{xviii} la plaine du gave: plaine er det almindelige ord for det flade lav- el. sletteland gennemstrømmet af en flod, fx Rhônesletten (la plaine du Rhône), Posletten etc. ; gave = bjergstrøm i Béarn, jf. tidligere slutnote.

^{xix} "frayage" - sat i gåseøjne i den franske tekst - findes kun i ordbogen som verbum: 'frayer' = at omgås, at have samkvem ('avec' - med). Oversat med 'omgangs-kredse'. Anden mulighed: 'kontaktfalder'.

^{xx} le cours complémentaire - fortsættelseskurset; der må, som det fremgår af teksten, være tale om et lavere læreruddannelseskursus, oprettet som studier i forlængelse af folkeskoleuddannelsen.

^{xxi} Pau - hovedbyen i Béarn

^{xxii} cet ensemble d'habitus" - lidt frit oversat til "kropssprog"; habitus - samme ord på fransk og dansk - iflg. Fremmedordbogen: (lat.) ydre fremtræden, holdning, legemstype; væremåde. I Bl.&H. findes *habitus* som oversættelse af fransk 'comportement' ved siden af 'handlemåde, opførsel; holdning, adfærd'. - I det flg. er *les "habitus" du paysan* og *les "habitus" corporels / les habitus corporels* oversat med "kropssprog", kropslige "udtryksmåder"/kropslige udtryk.

^{xxiii} cet "exis" - "exis" - konsekvent i gåseøjne - er ikke et normalt fransk ord; det må være afledt af 'existence' - eksistens, svarende til karakter, 'type' på dansk.

^{xxiv} *la brane* dialekt for 'lyngen' ? - fransk 'la brande' - lyng(busk); lynghede; hedekrat.

^{xxv} *la carrère* - béarnaisk (lettere nedsættende)for gaden, byen. - Fra Ungkarleliv, et WP:
les escribans de la carrère - "papirnusserne i byen" /fr.: *les "scribouillards de la ville"*. Det béarnaiske, måske lidt pejorative ord for 'byen' - 'la carrère' - er muligvis afledt af 'carrelage' flisebelægning, stenbelægning, ... (Citat "Byens papirnussere")
lous moussûs de la carrère - de fine herrer i byen (Citat "Den kluntede bonde")

^{xxvi} 'empaysanit' er béarnaisk for 'empaysané' - bondegjort, gjort til indbegrebet af en bonde, til den inkarnerede Klodshans, Jeppe, Molbo. En moderne udgave af den klassiske karikatur af den plumpe bonde er Viggo Sommers fremstilling af kartoffelavlser Oluf Sand i De Nattegalers The Julekalender. - Den inkarnerede bonde er valgt som den bedste oversættelsesmulighed af dem, der er, i mangel af bedre.

^{xxvii} "en-monsieuré" - herre-gjort

^{xxviii} le brevet = brevet élémentaire - eksamensbevis for folkeskolelærere med lavere læreeksamen

^{xxix} "faire le pèle-porc" - ordret = "at lave flåning" eller "afhåring af grisen". Udtrykket findes ikke i fransk-dansk eller fransk-fransk ordbog. Grisens hår, svinebørsterne - les soies du porc - bruges til fremstilling af fx børster og pensler. - Mit gæt er, at dette udtryk her bruges i overført betydning om 'grovrengøring' af huset, med et dansk udtryk fra landet: 'muge ud' (som i en stald).

^{xxx} ordret: tjenestemand i S.N.C.F. - Société Nationale des Chemins de Fer (Francois) - De forenede franske jernbaneselskaber.

^{xxxi} Denne bondekone, som ifølge listen i Ungkarleliv udtrykker sig på béarnaisk, er født i Lesquire og bor i en bondelandsby, er enke. 'Vve' er en forkortelse af 'Veuve' = Enke.

Forkortelse:

Bl.&H. = Blinkenberg og Højby, fransk-dansk ordbog